

KÖNYVISMERTETÉSEK.

I.

Újabb mű a Tátra mohflórájáról.

Enumeratio Muscorum frondosorum Tatrensiurn hucusque cognitorum.
DR. T. CHALUBINSKI, Prof. em. F. M. Varsaviensis. (Odbitka z Pamietnika Fizyjo-
graficznego. Tom VI za rok 1886.) Warszawa, Drukiem Emila Skiwskiego. 1886.
Nagy 8° 207 l. Egy térképpel.

Ismerteti: *Dr. Demeter Károly, ref. coll. tanár.*

Két évvel ezelőtt szerencsém volt méltatni e helyen CHALUBINSKI kitünő monographiáját a tátrai Grimmieákról. Ez úttal ugyane szerzőnek egy újabb, hazai vonatkozású, becses művét kívánom megismertetni, a melyben összefoglalva találjuk mindazon adatokat, melyek a Tátra-hegység lombos- és tőzegmohaira vonatkozólag napvilágot láttak az irodalomban, e flóra-terület első búvárától, a svéd WAHLENBERG-től kezdve egészen a legújabb időig.

CHALUBINSKI maga több éven keresztül nagy kitartással és sok szerencsével gyűjtötte a Tátra lombos-mohait s azoknak földrajzi elterjedését minden elődénél behatóbban tanulmányozta. Kutatásait, melyek kezdetben ez érdekes hegységnek magasabb csúcsaira irányultak, kiterjesztette később a Tátra orographiai értelemben vett egész területére, még pedig úgy a kisebb csúcsokra, mint a hegyeket övező s a Dunajecz, Árva, Vág és Poprád folyók által határolt fensíkokra is, keleten egészen Béla szépassági városig terjedőleg. E területen tett saját kutatásai eredményét szintén e műben teszi közzé CHALUBINSKI, s ez által annak becsét nagy mértékben emeli, a mennyiben abban nemcsak az új lelethelyek egész legiójával, hanem a Magyarország flórájára új alakok nagy számával s azonkívül négy egészen új varietással is gazdagítja eddigi ismereteinket.

A terjedelmes kötetet lengyel nyelven írott előszó vezet be, a mely teljes történelmét adja a Tátrán tett bryologiai kutatásoknak, a kutatók mellett megjelölve a kutatások idejét és azon pontokat, a melyeken a

kutatások történtek. Itt a következő nevekkal találkozunk: WAHLENBERG, LOBARZEWSKI, HAZSLINSZKY, KUHN, REHMANN, CZERKAWSKI, FRITZE, LIMPRICHT, KRUPA és JURATZKA.

A történelmi bevezetést kiegészíti az ahhoz csatolt irodalom-jegyzék, melyben összesen 18 dolgozat van felsorolva.

Az Enumeratio beosztásában és nomenklaturájában, pár esetre vonatkozó eltérést leszámítva, szerző SCHIMPER Synopsisát követi. A tőzeg-mohokra nézve, a melyeknek meghatározását az ismert német sphagnologgal, WARNSTORF-fal eszközölte, ez utóbbi beosztását fogadta el.

A lelethelyek felsorolására nézve azt a módot követi, hogy az adatokat lehetőleg chronologiai rendben, mindig azon dolgozat megjelölésével, melyben először voltak közölve és az illető szerzőnek saját szavaival idézi. (A HAZSLINSZKY „Éjszaki Magyarhon Lombmohai“ és „A Magyar Birodalom Mohflórája“ című dolgozataiból idézett helyeket latin fordításban kapjuk.) Minden faj után utolsó helyen áll „I. l.“ (ipse legi) jegy alatt a CHALUBINSKI-től felfedezett lelethely, vagy legtöbbször lelethelyek sora, a lelethelyek tengerszíni magasságának, illetőleg azon magassági határoknak, a melyek között az illető fajt a Tátrában eddig észlelték, méterekben való megjelölésével.

Szerző azonban nem szorítkozik csupán ezen adatok pontos felsorolására. Feles számú faj latin jegyzettel van kísérvé, a melyben a rokon alaktól való biztos megkülönböztetésre szolgáló differentialis jellegek, néhol épen kimerítő s a legfinomabb anatómiai részletekre kiterjedő leírások vannak adva. Kritikai és helyreigazító észrevételek sem hiányoznak, a melyek főleg a WAHLENBERG és HAZSLINSZKY adataira vonatkoznak.

Az általán nagy gonddal és lelkiismeretes pontossággal készült műben elősorolt fajok száma teszen összesen 422-t. (Ebből esik a lombmohokra 408, a Sphagnumokra 14.) A terület nagyságához mérve valóban tekintélyes szám, mely a Tátra kedvező égalji és geognosztikai viszonyain kívül, e hegység alakzatában és fekvésében leli magyarázatát, szerző hite szerint idővel még meghaladhatja az 500-at.

CHALUBINSKI egymaga, a mint műve előszavában név és szám szerint kimutatja, számos varietáson kívül, 60 fajjal gazdagította a Tátra mohflóráját. Az általa gyűjtött s e könyvben először közölt fajok és varietások közül, az én jegyzékem szerint, hazánk flórájára újak a következők:

1. Lombosmohok.

- Cynodontium virens* (HEDW.) SCHIMP. var. *serratum* BR. EUR.*)
Dichodontium pellucidum (L.) SCHIMP. var. *serratum* BR. EUR.
Dicranum elongatum SCHWAEGR. var. *orthocarpum* SCHIMP.
D. fuscescens TURN. var. *robustum* SCHIMP.
D. scoparium (L.) HEDW. var. *recurvatum* BR. EUR.
 var. *paludosum* BR. EUR.
D. palustre LA PYL. var. *polycladum* BR. EUR.
Campylopus brevifolius SCHIMP.
C. Schimperii MILDE.
Fissidens gymnandrus BUSE.
Leptotrichum flexicaule (SCHWAEGR.) HAMPE var. *densum* SCHIMP.
Distichium inclinatum (HEDW.) BR. EUR. var. *tenue* SCHIMP.
Trichostomum crispulum BRUCH var. *brevifolium* BR. EUR.
Barbula tortuosa (L.) W. et M. var. *angustifolia* JUR.
B. fragilis (HOOK.) BR. EUR.
Ulota intermedia SCHIMP.
Orthotrichum alpestre HORNSCH.
Encalypta vulgaris HEDW. var. *pilifera* (FUNCK) BR. EUR.
Tetradontium repandum FUNCK.
Webera polymorpha (H. et H.) SCHIMP. var. *gracilis* BR. EUR.
W. nutans (SCHRÉB.) HEDW. var. *caespitosa* (H. et H.) SCHIMP.
 var. *strangulata* NEES.
Bryum pendulum (HORNSCH.) SCHIMP. var. *compactum* SCHIMP.
B. intermedium (W. et M.) BR. EUR.
B. paradoxum (HÜBEN.) JUR.
B. Mühlenbeckii BR. EUR.
B. badium BR. EUR.
B. argenteum L. var. *lanatum* BR. EUR.
B. capillare L. var. *flaccidum* BR. EUR.
 var. *Ferchelii* BR. EUR.
Zieria demissa (HORNSCH.) SCHIMP.
Mnium subglobosum BR. EUR.
Philonotis fontana (L.) BRID. var. *caespitosa* (WILS.) SCHIMP.
 var. *compacta* SCHIMP.
Myurella apiculata (THED.) BR. EUR.
Brachythecium salebrosum (HOFFM.) BR. EUR. var. *flaccidum* BR. EUR.
 var. *Thomasii* (BRID.) BR. EUR.
 var. *turgidum* LINDB.
B. collinum (SCHLEICH.) BR. EUR.

*) Fajok és varietások neveit változtatás nélkül, a műben használt SCHIMPER-féle nomenklatura szerint adom. A specialis lelethelyekre nézve magára a műre kell utálnom.

- B. Starckii* (BRID.) BR. EUR. var. *praelongum* SCHIMP.
B. populeum (HEDW.) BR. EUR. var. *longisetum* BR. EUR.
 var. *subfalcatum* BR. EUR.
 var. *attenuatum* BR. EUR.
 var. *rufescens* BR. EUR.
B. plumosum (SWARTZ) BR. EUR. var. *julaceum* BREIDL.
Eurhynchium velutinoides (BRUCH) BR. EUR.
Rhynchostegium murale (HEDW.) BR. EUR. var. *julaceum* BR. EUR.
Hypnum stellatum SCHREB. var. *virens* DE NOT.
H. aduncum HEDW. var. *subalpinum* (MILDE)
H. exannulatum BR. EUR. var. *purpurascens* BR. EUR.
 var. *Rotae* (DE NOT.) PFEFF.
H. fruitans L. var. *falcatum* BR. EUR.
H. revolvens SWARTZ
H. filicinum L. var. *gracilescens* SCHIMP.
H. falcatum BRID. var. *virescens* SCHIMP.
H. Sauteri BR. EUR.
H. condensatum SCHIMP.
H. polare LINDB.
Andreaea petrophila EHRH. var. *acuminata* BR. EUR.
 var. *flaccida* BR. EUR.
 var. *squarrosula* BR. EUR.
 var. *gracilis* BR. EUR.
 var. *pygmaea* BR. EUR.
A. obovata THED.
A. rupestris (L.) SCHIMP. var. *septentrionalis* BR. EUR.
A. falcata BR. EUR.
A. Blyttii SCHIMP.

2. Tözegmohok.

- Sychnum acutifolium* EHRH. var. *luridum* HÜBEN.
 var. *quinquefarium* BRAITHW.
 var. *Schliephackeanum* WARNST.
 var. *leptocladum* LIMPR.
S. acutiforme SCHLIEPH. et WARNST. var. *robustum* (RUSS.)
S. Girgensohnii RUSS. var. *gracilescens* GRAY.
 var. *squarrosulum* RUSS.
 var. *strictum* RUSS.
S. recurvum PAL. BEAUV. var. *obtusum* WARNST.
 var. *pulchrum* LINDB.
S. riparium AONGSTR.
S. cuspidatum EHRH. var. *falcatum* RUSS.
S. rigidum (N. et. H.) SCHIMP. var. *squarrosum* RUSS.

S. cymbifolium EHRH. var. *compactum* SCHLIEPH. et. WARNST.

S. papillosum LINDB.

S. medium LIMPR. var. *purpurascens* WARNST.

var. *congestum* SCHLIEPH. et. WARNST.

A mint fennebb említém, 4 egészen új varietast is találunk leirva. Ezek, diagnosaikkal együtt, a következők:

1. *Dicranum fuscenscens* TURN. var. *compactum* CHALUB. „Caespitibus distinguitur congestis, superne saturate viridibus, sub innovationibus autem pallide fusciscentibus; caule suberecto vel ex decumbenti erecto, 5 ad 6 centim. longo, modice tomentoso; foliis erectis vel suberectis, siccitate apicibus plus minusve tortuosis aut curvatis, multo brevioribus quam in forma typica; solis junioribus distincte serratis, serraturis aetate obsolescentibus; areolatio typica. Sterile.“

2. *Racomitrium heterostichum* (HEDW.) BRID. var. *tatrense* CHALUB. „Distinguitur varietas haec caespitibus confertis subfastigiatis, saturate virentibus; caulibus a 0,2 ad 1,0 centim. rarissime ad 1,5 centim. altis, ramis breviusculis, foliis minutis, angustis. Cellulae basilares foliorum, praecipue inferiorum perbreves, vix ac ne vix quidem sinuosae.“

3. *Myurella apiculata* (THED.) BR. EUR. var. *ciliata* CHALUB. „Foliis minoribus gaudet quam in forma typica, minus concavis, pro more longius apiculatis, grosse papillois. Cellulae serraturarum saepius valde elongatae praecipue ad basin foliorum, ubi etiam nonnullae per divisionem multiplicantur. Exinde folia mere ciliata apparent.“

4. *Hypnum uncinatum* HEDW. var. *fastigiatum* CHALUB. „Caespites haud extensi, congesti, ad 4 centim. alti; caulis rectus vel ascendens, ramis (relative) elongatis fastigiatis, quod plautae omnino inconsuetum huic speciei habitum praebet; sterile.“

Gondosan szerkesztett s a synonymákat is (természetesen csak az idézett szerzőktől használtakat) felölelő index zárja be a művet, melyhez végül a Tátra részletes, lengyel szövegű térképe (1 : 150,000) s ehhez, használatának megkönnyítése végett, a szövegben előforduló lelethelyek betűsoros indexe van csatolva.

Maros-Vásárhely, 1887. Szept. 2.

II.

FRIEDRICH RITTER V. STACH: *Die Edelmetallbergbaue Faczebaja und Allerheiligen in der Umgebung von Zalathna 1885. Im Selbstverlage des Verfassers.*

Ismerteti: *Dr. Benkő Gábor, tanársegéd.*

Szerző értekezésében 1) a Faczebaja (2—35 l.) 2) a nagymási „Mindszentbánya“ (35—54 l.) nemes ércbányászatát ismerteti.

I. Faczebajai nemes ércbányászat. Stach a faczebajai bányákat 1831. és 1837. közt többször és oly időben, midőn a nemes-érc